

хришћанске вредности: актуелно читање Ивана Иљина“; тема излагања проф. др Ивана Чароте, члана САНУ и шефа катедре за словенску литературу на Белоруском државном универзитету у Минску (Белорусија) била је „Присуство Ивана Иљина у Србији (Југославији)“; др Никола М. Гаврић, свештеник СПЦ, говорио је на тему „Иван Иљин о вери“; Алексеј Арсе-

њев, истраживач и публициста, говорио је на тему „Средина руске емиграције у Србији/Југославији 1920–30. година“; Јово Бајић, новинар из Београда, обратио се излагањем „Како се реч Иљина одазива у данашњем времену“; на крају је говорила и Ирина Анторина, секретар Иљиновог комитета. После свих ових излагања повела се дискусија о Иљину. □

ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ЦРКВЕ У ОБЛАСТИ МЕДИЈА У СРБИЈИ

Милош В. Маринковић
*Архиепископија
београдско-карловачка
(milosmarinkovic84@yahoo.com)*

Своју јеванђелску поруку у прошлости Црква је ширила преко доступних медија. Време у коме живимо, донело нам је убрзане промене на овом плану, пре свега, због присуства све већег броја електронских медија. Данас се све чешће поставља питање судбине хришћанске поруке у свету савремених комуникација. Управо из овог разлога, једно од важних питања у правном уређењу односа Цркве и државе јесте питање прису-

ства Цркве у медијима, као и питање правног положаја црквених медија.

У периоду после Другог светског рата када осим штампе и радија на медијску сцену ступа и телевизија, више пута се постављало питање правног уређења присуства Цркве у медијима. Што се тиче правних оквира, у чл. 3 Закона о правном положају верских заједница из 1953. године наведено је следеће: „Верске заједнице могу издавати и растурати верску штампу. У погледу верске штампе важе општи прописи о штампи.“ Такође, и у погледу осталих контаката Цркве са државним средствима јавног информисања, важили су општи прописи из тадашњег Устава и Закона који су само наизглед били повољни по Цркву. У пракси се ова права нису при-

мењивала. За Цркву је медијски простор, изузев у ретким приликама, био затворен. Ево шта нам Свети Јустин Ђелијски говори на ову тему: „Против Цркве и вере пишу се одвратне, увек памфлетске, бљувотине и бестидне измишљотине, али се Цркви не допушта да се брани ни путем штампе, ни путем јавних предавања, ни путем слободне дискусије. Па, авај! Ни са црквене проповедаонице... У погледу штампања црквених књига, враћени смо у Средњи век, у доба пре појаве штампарије. Што нам треба – препишујемо... Допусти се по нешто најобичније и најелементарније; и то са пропагандним циљем: да се не би рекло, да је црквена књижевност потпуно забрањена.“¹ Међутим, често се приказивало – и у односу на општи положај Цркве у Брозовој Југославији, и на положај Цркве спрам медија, – да је исти сасвим задовољавајући и да СПЦ и остале верске заједнице уживају у потпуности сва права коју су им загарантована позитивним правним актима. Оваква слика „идеалног“ положаја Цркве у ондашњој Југославији, могла се наћи чак и у академским студијама. Овде наводим као пример књи-

гу проф. Мирка Мирковића, *О љавном љоложају српске цркве у нашој љрошлости*. Проф. Мирковић каже следеће на тему црквеног издаваштва у то време: „Црква је веома развила културно–уметничку делатност особеног жанра и издаваштво различитих профила. Путем својих часописа, листова, уџбеника, фототипских издања, плоча са вокалном духовном музиком, микрофилмовања ћирилских рукописа и др. негује проучавања знатног распона: од теологије, са свим њеним дисциплинама, до верске и националне историје и национално–политичке савремености.“² У стварности, не само да је Црква била „сатерана у катакомбе“, већ је све време вођена антицрквена кампања кроз медије, иако је у Уставу СФРЈ наведено у 40. члану следеће: „Слобода штампе и других видова информација, удруживањем говора и јавног иступања, збора и другог јавног окупљања не сме бити коришћена, између осталог, и за расприривање верске мржње и нетрпељивости.“ Управо су медији често коришћени за расприривање мржње према верницима, у првом реду, вернима Српске Православне Цркве. Што се тиче цркве-

¹ Авва Јустин, *Истинина о Српској Православној Цркви у комунистичкој Југославији*, Манастир Ђелије – Београд, 1990.

² Видети више у студији проф. Мирка Мирковића, *О љавном љоложају СПЦ у нашој љрошлости*, Београд, 2000.

них часописа, на нивоу Цркве је постојало њих неколико. Најпре се појавио *Православни мисионар*, а затим и *Православље* и *Светосавско звонце* који су, нажалост, били ограничени на храмове и домове верних. Њихова шира дистрибуција (која би укључивала киоске, књижаре итд.) није постојала. И овакво стање је трајало све до распада бивше СФРЈ.

Крајем осамдесетих и почетком деведесетих година, Црква полако почиње да добија део медијског простора. Међутим, у поплави различитих облика псевдодуховности, сујеверја и окултизма тих година, чини се да црквена реч није била довољно заступљена. Секуларизован човек, који мало или нимало зна о својој вери, и притом не живи литургијски, у кризним временима често постаје лак плен различитих верских група, култова и покрета. Ипак, на нашим медијима спорадично се појављују емисије са основним поукама о вери и црквеним животу. Један од лепих примера из овог периода је емисија „Буквар православља“ која се емитовала на Радио–телевизији Нови Сад, уз благослов Светог Архиепископског Синода и уз активно учешће Епископа бачког Иринеја. Крајем деведесетих јављају се прве црквене радио–станице у епархијама. У јесен 1997. почиње са радом

Глас Цркве, радио Епархије шабачко–ваљевске. Првих година сигнал се простирао само на територији епархије, да би од 2000. године радио добио више фреквенција, па је својим сигналом покривао већи део Србије и Републике Српске. Арондацијом Шабачко–ваљевске епархије 2006. године, Глас Цркве постаје радио Епархије шабачке и емитује се на територији исте. Године 1998. почиње са радом Радио Светигора – радио Митрополије црногорско–приморске. Радио функционише непрекидно све ове године и својим сигналом сада покрива целу територију Црне Горе.

Што се тиче присуства Цркве у медијима од 2000. године на овамо, оно је боље него што је било у претходном периоду. Велики број епархија је основао своје радио–станице, а неке (као што је Епархија жичка) и телевизију. На Радио–телевизији Србије верски садржаји су повремено заступљени, а ово је регулисано 43. чланом Законом о црквама и верским заједницама из 2006. године и 78. чланом Закона о радио–дифузији.³

³ Чл. 43 Закона о црквама и верским заједницама: „Ради унапређивања верске слободе и слободе информисања цркве и верске заједнице имају право да у складу са Уставом и законом користе јавни радиодифузни сервис, као и да самостално остварују сопствену информативну и издавачку делатност.“

Што се тиче добијања дозволе за емитовање програма, фреквенције и постављања предајника, поступак је исти као и за остале медије, надлежни су Републичка радиодифузна агенција (РРА) и Републичка агенција за електронске комуникације (РАТЕЛ). Такође, обавеза емитера је плаћање месечне накнаде за емитовање програма. Од ове обавезе је, сходно члану 67 ст. 3 Закона о радио-дифузији изузета Српска Православна Црква и верске заједнице, до окончања поступка повратка имовине одузете после Другог светског рата. Последњих година Црква може оснивати електронске медије само на локалном нивоу. Каква је будућност тих медија, умногоме зависи и од сарадње са локалном влашћу и њене добре воље. Овде треба истаћи став Епископа Порфирија који говори да „Црква по-

ред писане речи, поред новина Православље, треба уколико је могуће да има и своју телевизију и свој радио“. Јединствена радио-телевизија Српске Православне Цркве пружила би могућност да се свако ко је заинтересован укључи, погледа и расуди о свим питањима која га интересују, добивши одговор од оних који имају искуство у сведочењу Еванђеља. Да су црквени медији потреба Цркве, потврђује и Устав СПЦ у сегментима где говори о делокругу рада Светог Архијерејског Сабора и Синода.⁴

У савремено доба пред Црквом се отворио нови вид савремене комуникације, који превазилази националне и државне оквире, а то је интернет. Православна Црква је више од једне деценије присутна у интернет-простору, и тиме је фактички прихватила тај медиј као средство мисије и ко-

Цркве и верске заједнице дужне су да у својој информативној и издавачкој делатности видно наведу свој пуни назив. У обавештењу јавности о својим активностима цркве и верске заједнице су дужне да јасно наведу природу и садржај одређене активности.“

Чл. 78 ст. 5 Закона о радио-дифузији: „Носиоци јавног радиодифузног сервиса су дужни да обезбеде одговарајуће време за емитовање садржаја везаних за деловање удружења грађана и невладиних организација, као и верских заједница на подручју на коме се програм емитује.“

⁴ *Устав Српске Православне Цркве*, 2. издање Св. Арх. Синода; Београд 1957. Чл. 69 ст. 2: „Сабор уређује унутрашњу и спољашњу мисију Цркве ради утврђења, одбране и ширења православне вере и чистоте хришћанског морала; установљава за то потребне органе и оснива потребне заводе, установе и удружења.“ Чл. 70 ст. 2: „Синод се стара о ширењу православне вере и руководи пословима унутрашње и спољашње црквене мисије;“ ст. 8: „Синод бира уредника и управља службеним листом СПЦ и другим званичним издањима.“

муникације. Да подсетимо да је Алексије Други, Патријарх руски, написао посебну посланицу корисницима интернета 1997. године, у којој призива благодат Светог Духа за његово правилно коришћење. У складу са тим, могло би се рећи да Црква негује својеврстан афирмативно–критички став, у смислу да поменуто начелно прихватање интернета значи и константно преиспитивање његове употребе, у једном здравом и трезвеном смислу, који је одувек био својствен православним хришћанима.⁵ За нас православне хришћане је битно да ли имамо правилан приступ интернету. Последњих година десила су се многа застрахења на римокатоличком и протестантском поднебљу због модернистичког и конформистичког приступа интернету. Са друге стране, претерани конзервативизам може да нас одведе до губитка неких нових шанси, а можда и потенцијалних верника који интернет користе ко основно средство за информисање. Христова порука о узаном, средњем путу, односи се управо на ово питање и потребна је благодат Духа Светог и много расуђивања да би се прона-

шао правилан начин за његово решавање.⁶

Христова порука о узаном и средњем путу може се применити и на општи однос хришћана спрам медија, па и према црквеној поуци и поруци која треба да буде изречена кроз медије. „Медијизирано“ хришћанство не може заменити делатну веру, веру која се пројављује конкретним служењем Светој Тројици у конкретној литургијској заједници. Телевизијски пренос Литургије не може заменити живо учествовање у њој. О. Александар Ђаковац на ову тему каже: „Мас–медији могу евентуално да послуже за основно информисање о Цркви и вери, али су права проповед и право учествовање могући једино у личном и литургијском сусрету. Они (медији) могу бити употребљени за проповед Еванђеља, као помоћно средство, нека савремена агора. Али и ту морамо бити обазриви, како би наша реч била ‘у Духу и истини’, а не заводљива реч људске мудрости.“⁷ □

⁶ Оливер Суботић, *Човек и информационе технологије: поглед из православне перспективе*, Информативна служба СПЦ, Београд 2006.

⁷ „Црква и мас–медији“ (разговор са презвитером мр Александром Ђаковцем ; разговор водила Милана Ивковић), *Православни мисионар* 4/2011 (јул/август 2011), стр. 40–42.

⁵ Оливер Суботић, *Дијалогни изазов: пошени хришћанства у цивилизацији бинарног кода*, Бернар, Нови Бановци – Београд 2012.